Опорний конспект · 2.4. Синоніми

Українська мова · Підготовка до НМТ · Розділ 2. Лексикологія

1. Суть · ряд · стрижневе слово

Синоніми — слова різні за звучанням, близькі або тотожні за значенням; завжди **однієї частини мови**. Об’єднуються в **синонімічний ряд**.

Стрижневе (опорне) слово ряду — найнейтральніше; у словнику стоїть **першим і без ремарки**: *говорити*, *обличчя*, *іти*.

2. П’ять видів синонімів

Вид	Чим різняться	Приклади
абсолютні (дублети)	нічим: значення й стиль ті самі	алфавіт — азбука — абетка · буква — літера · вік — століття · мовознавство — лінгвістика
семантичні (ідеографічні)	відтінком, інтенсивністю	страх — острах — боязнь — жах · вітерець — вітер — буревій · хуртовина — завірюха — віхола
стилістичні	сферою вживання	обличчя, вид (нейтр.) — фізіономія *розм.* — лик *поет., заст.* — пика *вульг.*
семантико-стилістичні	і відтінком, і забарвленням	іти — плентатися, шкандибати · пити — хлистати
контекстуальні	синоніми лише в тексті	урожай *високий* — *багатий* — *щедрий* (поза контекстом ні)

3. Робочий тест «синоніми чи ні»

1. Одна частина мови? Ні → рядок відпадає.
2. **Речення-зразок**: *Він ішов вулицею.*
3. Підстав **по черзі всі** слова рядка.
4. Зміст той самий, інший лише відтінок чи тон → **синоніми**
5. Хоч одне слово ламає зміст → **ні**

Чому слово «випадає»	Приклад
паронім (найчастіше)	ефектний ↔ ефективний · компанія ↔ кампанія · адресат ↔ адресант
інше значення	ожеледиця в ряду хуртовина, завірюха
антонім	сумний у ряду веселий, радісний
тематична група	обличчя, *чоло*, *скроня*

4. Ремарки словника · суміжні явища

Ремарка	Приклад
без ремарки — **нейтральне**	обличчя · говорити · іти
розм. · *книжн.*	балакати · висловлюватися
поет. · *заст.*	лик, прорікати
зневажл. · *вульг.*	гарчати · пика, морда

> Ремарка вказує на **сферу вживання**, а не на «неправильність»; *підсил.* — найсильніше слово ряду.

Евфемізм — м’якший вислів замість грубого чи болісного: помер → *відійшов у вічність*; збрехав → *сказав неправду*.

Перифраза — описовий зворот замість назви: Одеса → *Південна Пальміра*; нафта → *чорне золото*.

5. Функції · пастки НМТ

Функція	Приклад
уникнення повтору	учень → хлопець
точність відтінку	не «іти», а «плентатися»
вибір під стиль	лик у вірші, обличчя в довідці
градація	острах → страх → жах

- у рядок синонімів підкидають **один паронім** — перевіряй усі слова;
- усі варіанти з однієї теми, синонім один: *завірюха* → хуртовина, а не злива;
- *розм.* чи *вульг.* слово **не робить рядок неправильним**.